

СТАНОВИЩЕ

от доц. арх. Димитър Любомиров Андрейчин,
хоноруван преподавател в УАСГ – София и в НБУ – София
по научно направление 5.7. „Архитектура, строителство и геодезия”,

за придобиване на образователната и научна степен „Доктор”
по професионално направление 5.7. „Архитектура, строителство и геодезия”
и ДП „Архитектура на сградите, конструкции, съоръжения и детайли“

с кандидат: арх. Арменд Хайруш Фазлиу

и тема на докторската му дисертация:

**Устойчиво развитие на град Прищина, Р Косово,
и ревитализация на жилищната среда**

Становището е изготвено на основание на Заповед № 3-РК-15 от 09.10.2019 г. на проф. д-р Пламен Бочков, Ректор на Нов български университет, и на решение на Научното жури. При написването на становището са спазени изискванията на Закона за развитие на академичния състав, Правилника за неговото приложение и Наредбата за развитието на академичния състав на НБУ.

Дисертационният труд съдържа 208 страници (198 стр. във варианта на английски език), които включват: 6 модула (като модул 1 е въведение, а модул 6 е заключение), 146 бр. фигури (снимки, схеми, чертежи, вкл. и 8 таблици), библиография с 40 печатни и електронни източници, списък с публикациите на автора по темата – 3 бр. (2 статии и един доклад на международна конференция в НБУ)

Авторефератът към дисертационния труд съдържа:

81 страници, включително 62 фигури, от които 7 са таблици.

(Всъщност, фигурите в автореферата са 63, защото на стр. 10 има една археологическа снимка без номер със заглавие „Улпиана”, която – за съжаление – не се споменава в текста, а липсва и в дисертационния труд.)

- Актуалността на дисертационния труд на арх. Арменд Фазлиу за икономическото и урбанистичното развитие на Република Косово и по-специално за столицата ѝ Прищина е несъмнена. Самото заглавие „*Устойчиво развитие на град Прищина, Р. Косово, и ревитализация на жилищната среда*” показва амбициозно намерение за компетентна професионална намеса в съществуващата градска среда и по-нататъшната жилищна политика в столицата на най-младата независима държава на Балканите.

Преминала през много трудни и бурни времена съвсем неотдавна, Република Косово трябва да „навакса” загубеното време във военните конфликти и в бедствията, причинени от тях, чрез ускорен икономически растеж, а заедно с това да осигури по-висок жилищен стандарт на своето население.

С дисертационния си труд нашият колега арх. Арменд Фазлиу доказва, че ускореното постигане на показателите за *устойчиво развитие* може да се осъществи само с помощта на най-съвременните научни методи и световни постижения в сферата на Урбанизма и Архитектурата.

Успоредно с кариерата на университетски преподавател, докторантът е показал качества и на изследовател с широки познания за историята и съвременното състояние на гр. Прищина. Тези негови качества са изградени и в резултат от впечатляващия списък на обекти от проектантската му практика в Прищина. Арх. Фазлиу е силно мотивиран в желанието си да бъде полезен със знанията и проучванията си върху урбанистичното развитие на Република Косово, на чиято територия се намират останки от древни селища и срещи на различни народи през вековете. Освен значението на Прищина като столица на Косово, тя е и огледало на историята с нейните съхранени паметници, със живописната смесица между миналото и настоящето.

- В т. 1.1. (на стр. 6 от автореферата и стр. 2 от дисертацията) докторантът е дал кратко описание за *същността* на своя труд: „Обобщен ситуационен анализ на досегашното развитие на града; диагноза с проблемите в него; изследване на състоянието на сферата обитаване, жилищната и сградната среда и тяхното управление; основни насоки и политики за тяхното бъдещо устойчиво развитие.”

Намирам тази формулировка за много важна и полезна есенция на труда, съдържаща и неговата **основна цел**, описана след това и в т. 1.2.1., която докторантът по-нататък следва стриктно.

- Задачите, които докторантът си е поставил и описал в 1.2.2. на дисертационния труд, са 8 и са правилно подбрани, за да могат да се постигнат поставените цели. В конкретния случай тези задачи са: *анализи, насоки и приоритети, алтернативни сценарии, архитектурно-урбанистични модели и методически насоки за устойчиво развитие на жилищната среда*. От тях са изведени и препоръки за законови промени, отнасящи се за жилищната политика, както и препоръки към заинтересуваните министерства и ведомства.

- Приемам за правилно описанието на методите и тяхното комбиниране в изследването, изредени от докторанта на стр. 8 от дисертационния труд, които очевидно са довели до желанието от автора резултат. (Би трябвало методите да бъдат упоменати и в началото на българския вариант на автореферата.)

- „Модул 6. – Заключение” започва с точка 6.1. „Обобщени изводи”, които са 14. (Някои от тези изводи се повтарят като приноси в следващите 2 точки.)

Следва разделянето на приносите на дисертационния труд в три групи:

6.2. *Научно-изследователски и практико-приложен принос на дисертационния труд* (приносите са 7, затова *принос* трябва да бъде в мн.ч.);

6.3. *Приложимост на резултатите от труда* – в 4 точки;

6.4. *Препоръки към заинтересуваните министерства и ведомства* – в 2 точки.

Приемам така изредените приноси, въпреки че по-прецизното им разглеждане сигурно би довело до друго подреждане. Но поради спецификата на разглежданата област не бих възразил срещу обединяването на научните, научно-приложните и чисто приложните приноси, както и срещу последвалото им разделяне по други признаци, защото – в крайна сметка – това не ги омаловажава.

- Публикациите на докторанта са следните:

Две статии в мултидисциплинарното он-лайн списание “*International Journal of Scientific and Engineering Research*” (IJSER):

1. “*The Living Environment of Urbanism in Kosovo*”, volume 9, issue 4, April 2018 (ISSN 2229-5518);

2. “*Construction of Central Urban Parts in Major Cities and Historical Context*”, volume 9, issue 12, December 2018 (ISSN 2229-5518).

3. “*Smart Cities and Urban Development. Information and Communication Revolution and Artificial Intelligence in Favour of Changing Cities.*” – приет за публикация доклад на арх. Арменд Фазлиу пред Международната (франкофонска) конференция в НБУ –“CHANGING CITIES: Challenges, Predictions, Perspectives”, София, 18-20 октомври 2018 г.

Както се вижда от заглавията, и трите публикации са тясно свързани с темата на дисертационния труд. (Мисля, че беше редно сертификатите за публикациите в IJSER да бъдат приложени към документите на докторанта.)

- В текстовете на автореферата и дисертационния труд няма данни за цитиране от други автори и отзиви в научния печат.

Следват някои мои конкретни бележки и препоръки към дисертационния труд.

- **Бележки по графичните материали в автореферата и в дисертационния труд:**

Още в началото на автореферата се натъкваме на техническа грешка, която се нуждае от пояснение, за да се избегне недоумението на читателите: стр. 8 от българския текст (съдържаща таблици с номера 8, 9 и 10) очевидно е останала там по погрешка преди отпечатването и таблиците трябва да се премахнат, не само защото не съответстват на формата, а защото се повтарят. (По-добре е стр. 8 да остане празна преди модул 2, за да не се обърка номерацията на страниците при евентуалното цитиране от други членове на журито.)

Таблиците 8 и 9 са приложени по-нататък – на стр. 18 от автореферата, а таблица № 10 от стр. 8 (*образователна структура на градското население*) не се появява в този текст. В отпечатания по-преди автореферат на английски език таблиците са налице пак на стр. 8. (Тъй като това е много по-стар текст на автореферата – само с 57 стр., по-нататък няма да се спирам на него.)

Във варианта на дисертационния труд на български език същите три таблици са съответно с номера 9, 10 и 11 на стр. 27 и 28.

На някои от градоустройствените планове, приложени като фигури в текста, липсват легендите за графиката и цветовете, което ги превръща само в цветни картини. Например, в автореферата: фиг. 10 на стр. 20 – *Генерален план за урбанизация в Прищина*, фиг. 13. на стр. 22 – *Общ устройствен план на Прищина*, фиг. 40 на стр. 47 – *Земеползване*, и др. (Същите фигури без легенди са поместени и в дисертационния труд.) Има и планове, които имат легенди, но не са четливи. (Например, фиг. 13 – *Стратегически план за развитие на Прищина*., В такива случаи към фигурата трябва да се добави „външна” легенда – пояснения със съответните цветове, поне за онези части от плановете, заради които те са приложени към труда. Най-близко до този начин на онагледяване са петте схеми на фиг. 4 в автореферата – *„Териториално нарастване на град Прищина”*, но и те трябваше да бъдат по-ясни.

На стр. 46 от автореферата се появява фиг. 39 – снимка на макет (съответно в дисертацията тя е на стр. 123 – фиг. 107) под заглавие „Добивна промишленост”. Липсва графична или текстова информация какво означава това.

За да приключа с конкретните бележки по графичните материали в труда, трябва да добавя и неяснотата около серията перспективи на фиг. 36 и 37 (стр. 43 и 44 от автореферата), съответно фиг. 104 и 105 (на стр. 121 и 122 в труда), наречени *„Карта на рамката за развитие”*, а в препратките под линия (на английски език от интернет) става дума за *„Подобен регулационен план на градски квартали №...”*

Същата неяснота виждаме и на стр. 45 от автореферата, където две перспективи са обединени във фиг. 38 под заглавие *„Безопасност и сигурност на транспорта”*. (В дисертацията това е фиг. 106 на стр. 128.)

Урбанистичните примери от градовете Балтимор (фиг. 57), Сейнт Луис (фиг. 58 и 59) и Лос Анджелис (фиг. 60 и 61) в САЩ, включени като илюстрации в автореферата (съответно фиг. 142, 143, 144 и 145 в труда), нямат връзка с текста (нито с контекста) на дисертацията и стоят като случайно попаднали там. Убеден съм, че докторантът е имал нещо предвид, за да ги използва, но това трябва да бъде казано ясно и на точното място.

- **Бележки по текста:**

Самият текст на дисертационния труд е на добро професионално ниво и с ясно изказани тези и намерения, така че няма да се спирам подробно на него. При публикуването на труда ще се наложат някои дребни поправки и терминологични уточнения. Ще си позволя само една бележка, отнасяща се за историческа съпоставка:

В точка 4.2. *„Приоритети в общоградското устойчиво развитие”* на стр. 49 (долу) от автореферата четем: *„Технологичен парк – по същество това е нова форма за индустриална локализация.”* (Подчертаването е мое – Д.А.)

Тук трябваше да се уточни **кога** и **къде** тази форма се е появила като **нова**, защото технологичните паркове (зони) възникнаха преди повече от 40 години в Англия, Франция и тогавашната Западна Германия. *Силиконовата долина* в Калифорния също е зона от този вид и е още по-стара.

Моите колеги от УАСГ проф. Асен Писарски и доц. Виолета Комитова – след тяхно проучване в Англия – публикуваха изследване, озаглавено „*Нови насоки в устройството на зоните за труд (бизнес-паркове и научни паркове в Англия)*” в Годишника на УАСГ – София, 1994-1995. По същото време технологичните паркове вече бяха включени в урбанистичните курсови и дипломни проекти за производствени зони на нашите студенти, но едва напоследък няколко технологични паркове са в строеж у нас.

И като стана дума за публикации, нека завърша с още една препоръка:

В препратките и в библиографския списък би трябвало да се избегне упоменаването на прекалено стари трудове, макар и с риск броят на източниците в библиографията да намалее.

Приятно ми беше да прочета имената на моите професори Любен Тонев и Петър Ташев между авторите на цитираните трудове, но те са написани преди близо 50 години (1971 и 1972). Сигурно все още имаме какво да научим от тях (както и от някои съветски и западни трудове, преведени на руски език и публикувани през 80-те години на миналия век, които също са в списъка). Но по съображения, отнасящи се към съвременното звучене на темата и заглавието на дисертацията, които трябва да привлекат вниманието към идеите на автора за бъдещето на гр. Прищина, ползвателите и „внедрителите” на препоръките в труда трябва да срещнат цитати и препратки към най-съвременните заглавия по темата *Устойчиво развитие*.

- Направените от мен препоръки и бележки не засягат същността на дисертационния труд. Те могат да бъдат взети предвид и отразени сравнително лесно. След като в дисертацията бъдат отстранени някои грешки и направени някои уточнения, тя трябва да бъде публикувана, за да се ползва както с учебна, така и с практическа цел, както от специалистите, така и от политиците на местно ниво в гр. Прищина или на държавно ниво в Република Косово.

- В заключение мога да заявя, че като цяло приемам представената дисертация! Тя показва, че нейният автор арх. Арменд Фазлиу притежава задълбочени теоретични знания в областите на урбанизма и архитектурата, проявил е способност за самостоятелни научни изследвания и показва широка обща култура по проблемите на съвременния свят.

По тези причини давам положителна оценка на дисертационния труд на докторанта и като член на научното жури ще гласувам, за да бъде присъдена на арх. Арменд Хайруш Фазлиу образователната и научна степен ДОКТОР по научната специалност „Архитектура на сградите, конструкции, съоръжения и детайли” от професионалното направление 5.7. „Архитектура, строителство и геодезия”.

София, 2 януари 2020 г.

/Доц. арх. Димитър Л. Андрейчин/